

Can we Derive Halakha from Aggada?

(1) תלמוד ירושלמי פאה פרק ב דף יז טור א/ה"ד

רבי זעירא בשם שמואל אין למדים לא מן ההלכות ולא מן ההגדות ולא מן התוספות אלא מן התלמוד

(2) מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד

והגדה הוא כל פי' שיבא בתלמוד על שום ענין שלא יהיה מצוה זו היא הגדה ואין לך לתלמוד ממנה אלא מה שיעלה על הדעת. ויש לך לדעת שכל מה שקיימו חז"ל הלכה בענין מצוה שהיא מפי משה רבינו ע"ה שקבל מפי הגבורה אין לך להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו. אבל מה שפירשו בפסוקים כל אחד כפי מה שנזדמן לו ומה שראה בדעתו ולפי מה שיעלה על הדעת מן הפירושים האלו לומדים אותם והשאר אין סומכין עליהם:

(3) בבא בתרא דף קל עמוד ב

תנו רבנן: אין למדין הלכה לא מפי למוד ולא מפי מעשה - עד שיאמרו לו הלכה למעשה, שאל ואמרו לו הלכה למעשה - ילך ויעשה מעשה

Our Rabbis taught: The halachah may not be derived either from theoretical [conclusion] or from a practical [decision] unless one has been told [that] the halachah [is to be taken as a rule] for practical decisions.

(4) רשב"ם בבא בתרא דף קל עמוד ב

אל יקבע הלכה בכך דשמא טעה בטעם של פסק דין של אותו המעשה

(5) שו"ת ציץ אליעזר חלק ד סימן כב

ונלפענ"ד להביא הוכחה חותכת דמהא דאמרינן לענין גודל השכר דמעלה עליו הכתוב כאילו ילדו אין ראייה שנלמד מזה שיכול לכתוב עליו בשטרות בנו סתם, משום דהגע בעצמך הרי בסנהדרין (ד' י"ט ע"ב) אמרינן נמי דכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו. הכי נאמר גם במלמד בן חבירו תורה שיכול לכתוב עליו משום כך בשטרות בשם בני סתם וכן להיפך בשם אבי סתם? והשטר יהא כשר? או גט כזה יהא כשר? אלא ודאי דהאמור בגמ' שם דמעלה עליו הכתוב כאילו ילדו הוא רק לענין גודל השכר שבדבר. והאמור גם בשמו"ר הנ"ל הוא ג"כ רק לענין הפלגת הדבר והדימוי מהמשל לנמשל שם ע"ש. מלבד שכאמור אין למדין מן האגדות.

(6) שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא - יורה דעה סימן קסא

על מה שכתבתי לרום מעלתו שאין דרכי להשיב בדברי אגדה, ועל זה הרבה מעלתו במכתבו והאריך להביא כמה גדולים שחברו בדברי אגדה ודרשו בהם כפי השגתם והאריך בזה מאד: הנה אני תמה האריכות הזו למה וכי דברי חז"ל צריכין שבח ומי הוא פתי יסור הנה להחשיך אור גדול וליתן דופי בדברי אגדה וכל דברי בעלי התלמוד כלם ניתנו מרועה אחד ואין בהם דברי ריק ובטל ואם ריק הוא מאתנו הוא לקוצר שכלנו ולחולשת עיני אור השגתנו להשיג מה שרמזו בהם, ובודאי האדם לעצמו כשיש לו פנאי ראוי לחקור בכל כחו גם בדברי אגדה, אבל אני לא אמרתי אלא שאין דרכי להשיב בהם לשואל כי כל דברי רז"ל

בדברי אגדה סגורים וסתומים וכלם קשים להבין ואם באנו להשיב בהם אין לדבר סוף ובפרט איש כמוני אשר עול הרבים עלי די שאני נפנה להשיב בדבר הנוגע למעשה... ומה שרצה לומר ללמוד הלכה למעשה מן אגדה ומדברי המדרש במקום שאין הגמרא סותרת לזה וכתב שבירושלמי איתא שאין למדין לא מן הלכות ולא מן אגדות ולא מן התוספות ולא מן הגמרא... ועל זה נשען מעלתו לומר כי היכי דמן התוספות נתבאר בדברי הפוסקים שבמקום שאין בגמרא סתירה לדברי התוספתא למדין ממנה הה"ד מדברי אגדה היכא דלא מצינו בגמרא סתירה על דברי המדרש למדין מן המדרש דהרי כולה בני בקתא חדא נינהו... ואמנם אני אומר דאף דהירושלמי כללינהו יחד מ"מ לאו בחדא מחתא מחתינהו ומה ענין המדרש אצל התוספתא עיקרה להלכות ולזה היה תחלת כוונת מחברם ור' חייא ור' אושעיא המה יסדוה וכל מגמתם לדיני התורה ולכן במקום שאין סתירה בדברי הגמרא סומכים על התוספתא אבל המדרשים והאגדות עיקר כוונתם על המוסר ועל הרמזים ועל המשלים שבהם והכל עיקר הדת אבל אין עיקר כוונתם על פסקי הלכות לכן אין למדים מהם לפסק הלכה כלל

7) מגילה דף טו עמוד א

עד אשר לא כדת, אמר רבי אבא: שלא כדת היה, שבכל יום ויום עד עכשיו - באונס, ועכשיו - ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי - כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך.

Go, gather together all the Jews . . . which is not according to the custom. R. Abba said: It will not be [she said] according to the custom of every other day. Till now [I have associated with Ahasuerus] under compulsion, but now I will do so of my own will. And if I perish, I perish. As I am lost to my father's house so I shall be lost to you.

8) תוספות מגילה דף טו עמוד א

כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך - וא"ת אמאי לא היה מגרשה ותהא מותרת להחזירנה י"ל לפי שכל מעשה הגט הוא ע"פ עדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות.

9) חידושי הרשב"א מגילה דף טו עמוד א

הקשו בתוס' יגרשנה ויחזירנה.... ותירצו שהיה ירא לגרשה לפי שכל מעשה הגט בעדים וירא שמא יתפרסם ויודע הדבר למלך, ואינו נכון בעיני ויכתוב לה בכתב ידו שהוא כשר דאורייתא וטוב היה לו לעשות כן דהא אסתר היכי עבדה הכי דהשתא ברצונה נבעלת ותהרג ואל תעבור ואלו היה מגרשה בכתב ידו לא היתה עוברת על אסור עריות החמור ולא היתה נאסרת למרדכי, אלא שדברי אגדה הן ואין משיבין עליהן.

10) סוטה דף לו עמוד ב

כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה. אישתעי איהו בלשון הקדש, לא הוה קא ידע מאי הוה אמר, א"ל: אגמרי! אגמריה ולא גמר, אמר ליה: אישתבע לי דלא מגלית, אישתבע לו. כי א"ל: אבי השביעני לאמור, א"ל: זיל איתשיל אשבעתך, אמר ליה: ואיתשלי נמי אדידך! ואף על גב דלא ניחא ליה, א"ל: עלה וקבור את אביך כאשר השביעך.

On the morrow, in whatever language Pharaoh conversed with him he replied to him; but when Joseph spoke to him in the holy tongue he did not understand what he said. So he asked him to teach it to him; he taught it to him but he could not learn it. [Pharaoh] said to him, 'Swear to me that thou wilt not reveal this'; and he swore to him. When [Joseph] later said to him, My father made me swear, saying, he remarked to him, 'Go, ask [to be released from] your oath.' He replied to him, 'I will also ask [to be released from my oath] concerning you'. Therefore, although it was displeasing to him, [Pharaoh] said to him, Go up and bury your father, according as he made you swear.

11) רא"ש מסכת נדרים פרק ט סימן ב

וכן מוכיח בסוטה פרק ואלו נאמרים (דף לו ב) דאמר ליה יוסף לפרעה אבי השביעני ואמר ליה זיל איתשיל אשבועתך אלמא היה יכול להתיר שלא בפני יעקב ואי לאו הלכתא לא הוה קבע ליה בהש"ס

12) תוספות עבודה זרה דף יח עמוד א

ואל יחבל עצמו - אור"ת דהיכא שיראים פן יעבירום עובדי כוכבים לעבירה כגון ע"י יסורין שלא יוכל לעמוד בהם אז הוא מצוה לחבל בעצמו כי ההיא דגיטין (דף נז:) גבי ילדים שנשבו לקלון שהטילו עצמם לים (וע"ע תוס' גיטין דף נז: ד"ה קפצו).

13) שו"ת שבות יעקב חלק ב סימן קעח

ואם יאמר האומר מה לך אצל אגדה הלא אין למידין הלכה מדברי אגדה וכמ"ש מהרא"י בפסקיו סי' ק"ח היינו דוקא היכא שהוא נגד הסברא או הסוגיא.

14) שו"ת ציץ אליעזר חלק יא סימן מא

ואך מגוחך הוא לבוא ולהציע להתיר ניתוח כזה לנשים בגבוב קולות עפ"י מדרשים שונים המהללים היופי לנשים, ואין כדאי אפי' להשיב ע"ז דאין לבכזאת מקום בהל' כלל, דסוג דמיונות כאלה הוא אפילו הרבה למטה מן הך דאמרו דאין למדין מן המדרשות, ורק באופן מליצי יש להשיב ע"ז בדברי שלמה המלך עליו השלום שהטיף ברוח ד' אשר בקרבו ואמר: שקר החן והבל היופי אשה יראת ד' היא תתהלל

15) שו"ת יביע אומר חלק ח - חושן משפט סימן יב

גם מ"ש שעל כגון זה אמרו אין למדין מן האגדות, זה אינו, שידוע שזהו דוקא באגדה שחולקת על התלמוד שלנו, הלא"ה למדים ואין משיבים. וכמ"ש הכנה"ג (בכללי הש"ס אות ע).

16) תורה תמימה הערות ויקרא פרק יט הערה קי

והקשה מהרש"א שם איך הכניס רחב"ד עצמו במקום סכנה, ונשאר בקושיא. והנה בפ"ג דתענית כ"ד ב' ובכ"מ באגדות אמרו על רחב"ד שהיה מלומד בנסים, נמצא דלפני רחב"ד היתה העמידה על חורו של הערוד ספק סכנה, כיון שרגיל בנסים, ולפני אחרים היה

הערוד ודאי סכנה, והרי מבואר דמחויב אדם להכניס עצמו בספק סכנה כדי להציל חבירו מודאי סכנה, ופשוט דלא שייך בזה לומר אין למדין מן האגדות, אחרי שזה מעשה שהיה: